

Astronomie sferica

Puncte, plane si cercuri fundamentale pe sfera cereasca

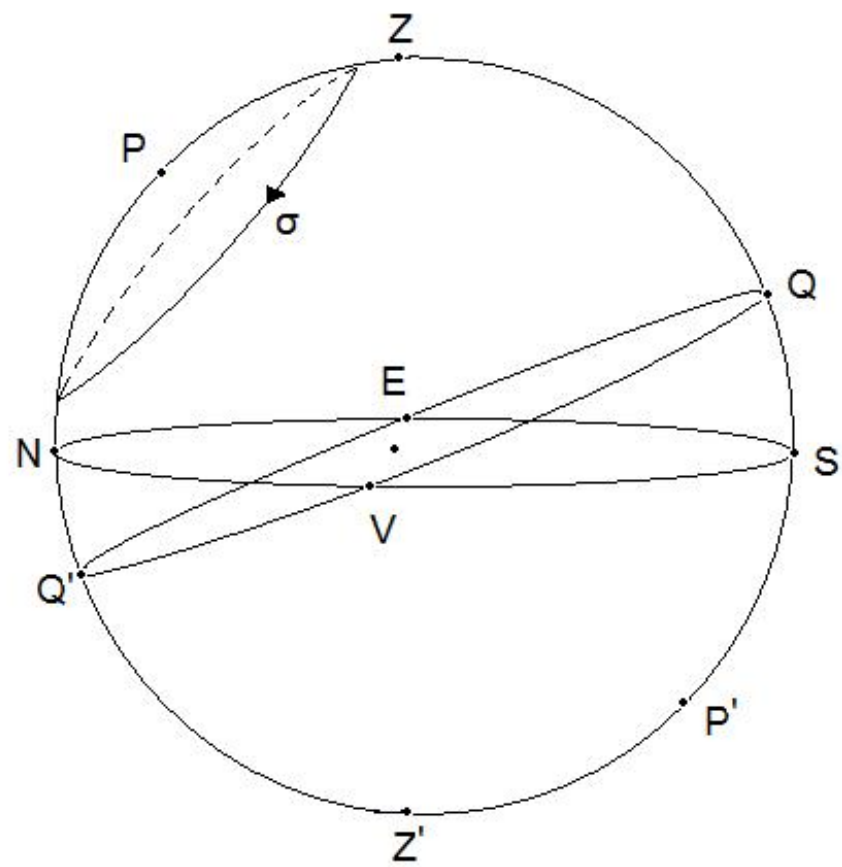
Aparente:

- Corpurile ceresti par situate pe o calota sferica;
- Stelele nu-si schimba pozitia relativa- gruparea in constelatii;
- In intregimea sa, cerul instelat pare a se roti de la rasarit la apus cu o perioada de $23^h 56^m 4^s,1$;

Sfera cereasca reprezinta sfera imaginara, cu raza aritrara, avand centrul intr-un punct imaginar al spatiului, pe suprafata careia ne apar situate corpurile ceresti la un moment dat.

1 Pisces
Fishes	15 Camelopardus
Giraffe
2 Cetus
Whale	16 Perseus
Perseus
3 Aries
Ram	17 Auriga
Charioteer
4 Triangulum
Triangle	18 Taurus
Bull
5 Andromeda
Andromeda	19 Orion
Hunter
6 Pegasus
Winged Horse	20 The Milky Way
7 Equuleus
Little Horse	21 Gemini
Twins
8 Delphinus
Dolphin	22 Lynx
Lynx
	23 Polaris
North Star
	24 Ursa Minor
Little Bear
	25 Draco
Dragon
	26 Lyra
Lyre
	27 Hercules
Hercules
	28 Ophiuchus
Serpent Bearer
	29 Serpens
Serpent
	30 Corona Borealis
Northern Crown
	31 Bootes
Herdsman
	32 Coma Berenices
Berenice's Hair
	33 Canes Venatici
Hunting Dogs
	34 Ursa Major
Great Bear
	35 Leo Minor
Little Lion
	36 Cancer
Crab
9 Aquila
Eagle	37 Canis Minor
Little Dog
10 Sagitta
Arrow	38 Hydra
Water Snail
11 Cygnus
Swan	39 Leo
Lion
12 Lacerta
Lizard	40 Virgo
Virgin
13 Cepheus
King	
14 Cassiopeia
Lady in the Chair	

Puncte, plane, cercuri principale

In functie de alegerea centrului sferei ceresti, deosebim: sfera cereasca topocentrica, sfera cereasca geocentrica, sfera cereasca heliocentrica.

Consideram sfera cereasca topocentrica. Principalele puncte, cercuri, axe si plane sunt:

Centrul sferei ceresti - ochiul observatorului;

Axa lumii – dreapta paralela cu axa de rotatie a Pamantului dusa prin centrul sferei ceresti;

Polul Nord ceresc, Polul Sud ceresc – punctele de intersectie dintre sfera cereasca si axa lumii;

Planul ecuatorului ceresc – planul dus prin centrul sferei ceresti, perpendicular pe axa lumii PP’;

Ecuatorul ceresc – intersectia sferei ceresti cu planul ecuatorului ceresc. Imparte sfera cereasca in doua **emisfere: nordica si sudica**;

Verticala locului – directia firului cu plumb. Punctele de intersectie ale acesteia cu sfera cereasca: **Z= zenit, Z'= nadir**

Plan orizontal – planul dus prin centrul sferei ceresti perpendicular pe axa zenitala ZZ' ;

Orizont matematic (orizont adevarat) – intersectia planului orizontal cu sfera cereasca;

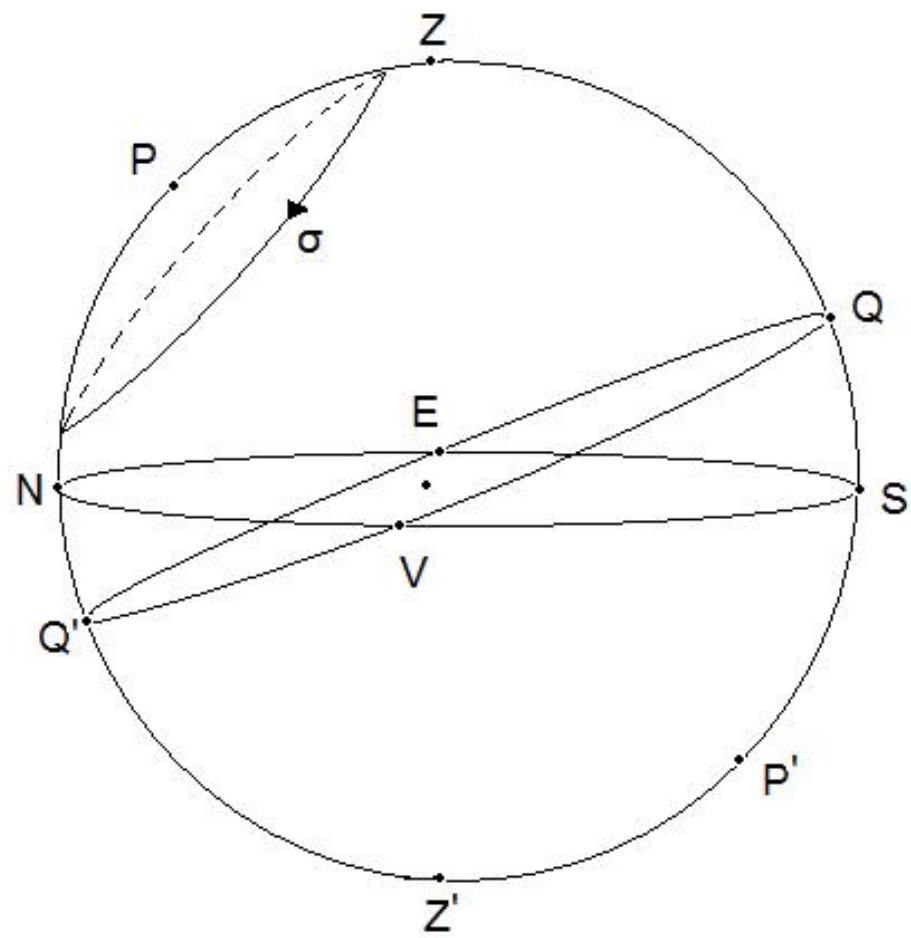
Punctele cardinale est (E) si vest (V) – punctele de intersectie dintre orizontul matematic si ecuatorul ceresc;

Planul meridian al locului – planul determinat de axa lumii si verticala locului;

Meridianul locului ceresc – cercul obtinut la intersectia dintre planul meridian cu sfera cereasca;

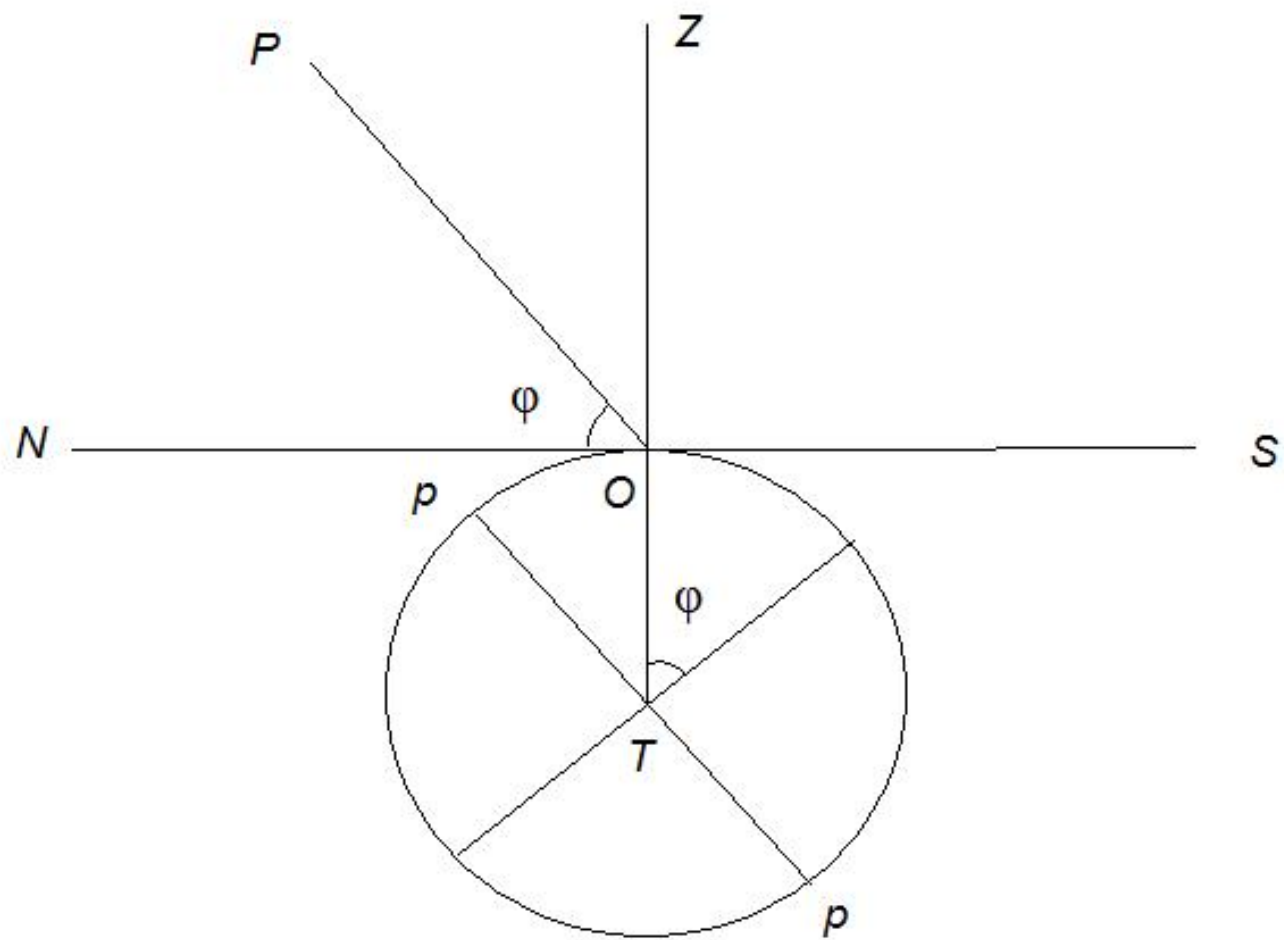
Meridiana locului (NS) – linia obtinuta la intersectia dintre planul meridian cu orizontul locului;

Punctele cardinale nord (N) si sud (S) – punctele de intersectie dintre orizontul matematic si meridiana locului;

Paralel ceresc – cercul mic paralel cu ecuatorul ceresc descris în mișcarea diurnă de fiecare stea (σ). Punctele comune cu meridianul locului se numesc **culminatii**: **culminatia superioara si culminatia inferioara**

Teorema: Înălțimea Polului ceresc deasupra orizontului este egală cu latitudinea astronomică a acelui punct de pe suprafața Pământului.

Ecliptica – drumul anual aparent al centrului Soarelui.

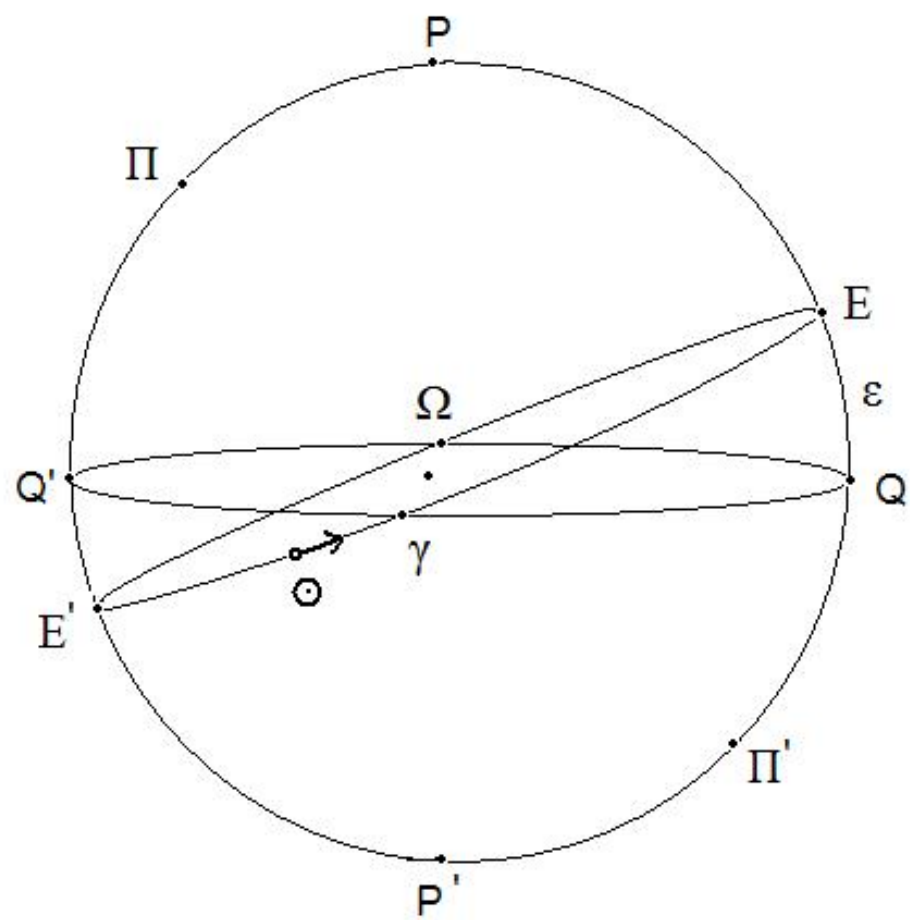
$\varepsilon = 23^{\circ}27'$ - unghiul dintre planul eclipticii cu planul ecuatorului ceresc.

Axa eclipticii – dreapta care trece prin centrul sferei ceresti si este perpendiculara pe planul eclipticii. Punctele in care taie sfera cereasca se numesc **polii eclipticii**.

Notam prin Π si Π' polii eclipticii.

Punctele in care ecliptica intersecteaza ecuatorul ceresc sunt:

- γ – **punctul vernal** (punctul echinocliului de primavara);
- Ω – **punctul autumnal** (punctul echinocliului de toamna);

Coordonate ceresti

Coordonatele ceresti – determina pozitia unui astru pe bolta cereasca.
Dupa necesitati, putem utiliza mai multe sisteme de coordonate.

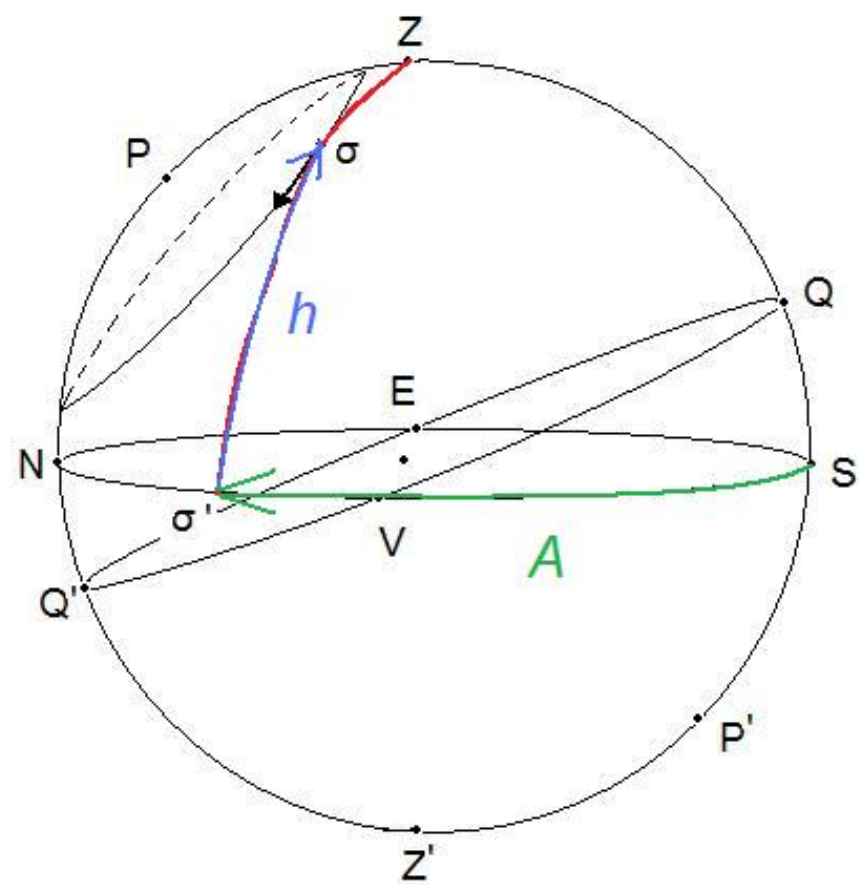
- **Sistemul orizontal (zenital, azimutal)**

Planul fundamental: planul orizontului matematic ($NESV$);

Axa fundamentala: verticala locului (OZ);

Cele doua coordonate care determina pozitia astrului sunt:

- h (inaltimea deasupra orizontului)– unghiul format de directia astrului cu orizontul locului sau arcul de cerc mare $\text{arc}(\sigma' \sigma)$, $h \in [-90^\circ, 90^\circ]$;
- A (azimutul)– arcul $\text{arc}(S \sigma')$, $A \in [0^\circ, 360^\circ]$;

Observatii:

1. Inaltimea este dificil de masurat datorita orizontului greu accesibil. Din acest motiv, se foloseste distanta zenitala, $z=90^{\circ}-h$, $z \in [0^{\circ}, 180^{\circ}]$, $z = \arccos(Z\sigma)$
2. Cordonatele orizontale se determina cu ajutorul teodolitului.
3. Coordonatele orizontale, fiind legate de verticala locului si meridianul locului, variaza cu locul si momentul observatiei.

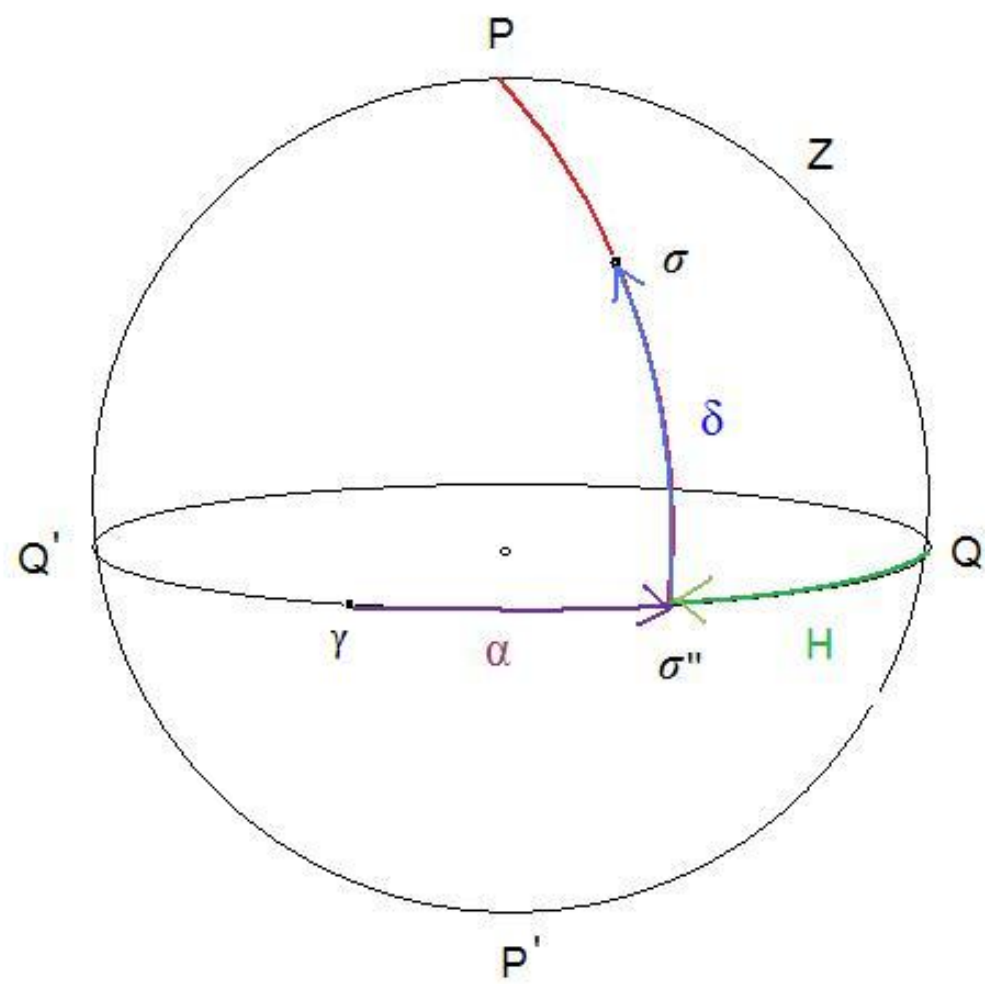
2. Sistemul orar

Planul fundamental: planul ecuatorului ceresc ($QVQ'E$);

Axa fundamentală: axa lumii (PP');

Cele două coordonate care determină poziția astrului sunt:

- δ (declinația) – unghiul format de planul ecuatorului ceresc cu direcția astrului, adică arcul $\text{arc}(\sigma'' \sigma)$, $\delta \in [-90^\circ, 90^\circ]$;
- H (unghiul orar) – arcul $\text{arc}(Q \sigma'')$, $H \in [0^h, 24^h]$;

Observatii:

1. Adesea in locul declinatiei se foloseste distanta polara
 $p = \text{arc}(P\sigma), p \in [0^\circ, 180^\circ]$;
2. Cercul mare $P\sigma\sigma''$ se mai numeste cerc orar al astrului;
3. Coordonatele orare se determina cu ajutorul instrumentelor in montura ecuatoriala;
4. Declinatia nu variaza in timpul miscarii diurne, insa unghiul orar, fiind definit cu ajutorul meridianului locului, variaza cu locul (daca localitatile nu sunt pe acelasi meridian) si momentul observatiei.

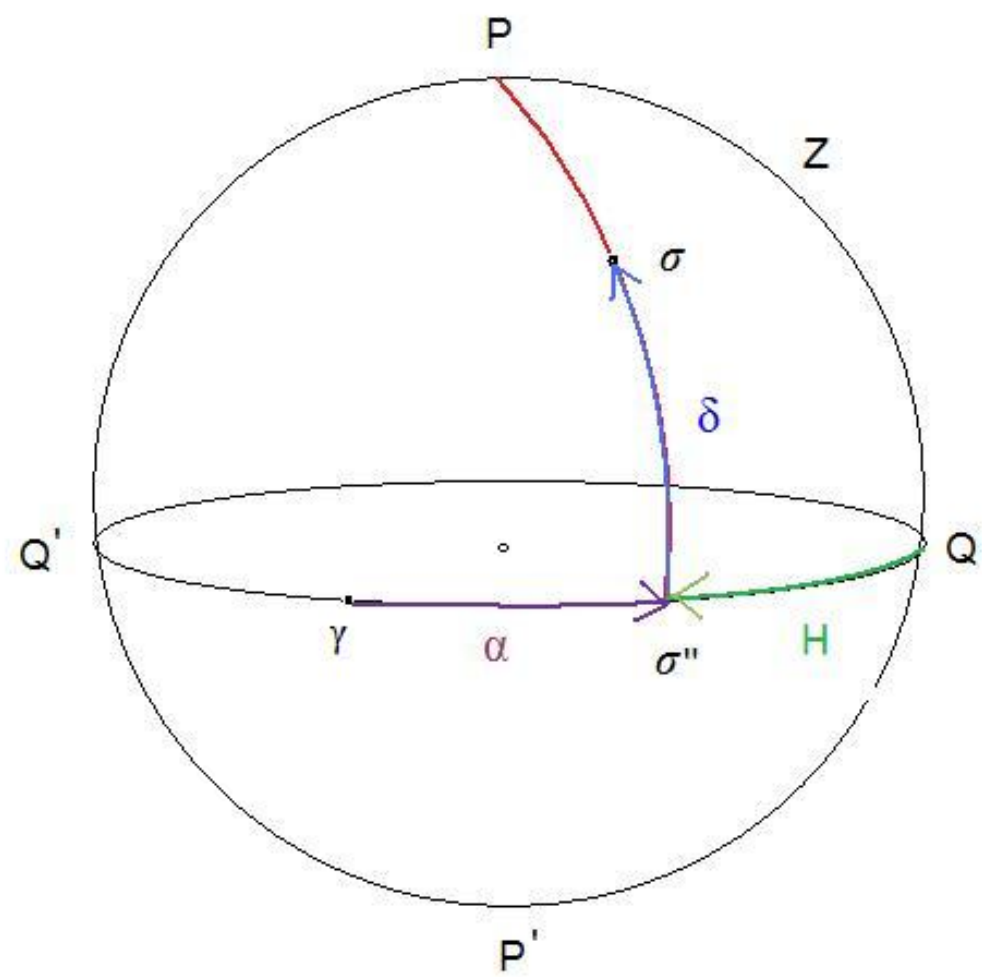
3. Sistemul ecuatorial

Planul fundamental: planul ecuatorului ceresc ($QVQ'E$);

Axa fundamentală: axa lumii (PP');

Cele două coordonate care determină poziția astrului sunt:

- δ (declinația) – unghiul format de planul ecuatorului ceresc cu direcția astrului, adică arcul $\text{arc}(\sigma'' \sigma)$,
 $\delta \in [-90^\circ, 90^\circ]$;
- α (ascensia dreaptă) – arcul $\text{arc}(\gamma \sigma'')$, $\alpha \in [0^h, 24^h]$;

Definitie. Se numeste timp sideral unghiul orar al punctului vernal. Timpul sideral se noteaza prin θ .

Evident are loc relatia:

$$\theta = H + \alpha. \quad (1)$$

Observatii:

1. Sistemul ecuatorial este un sistem de coordonate absolut. Declinatia si ascensia dreapta nu variaza cu locul si momentul observatiei;
2. Formula (1) realizeaza legatura dintre sistemele de coordonate orar si ecuatorial;
3. Pentru un astru care trece la meridian ($H=0$), obtinem $\theta=\alpha$. Putem determina:
 - timpul sideral daca este cunoscuta ascensia astrului
 - ascensia daca cunoastem timpul sideral;
4. Coordonatele ecuatoriale sunt utilizate pentru intocmirea cataloagelor si hartilor stelare

4. Sistemul ecliptic

Planul fundamental: planul eclipticii ($E'\gamma E\Omega$);

Axa fundamentală: axa eclipticii ($\Pi\Pi'$).

Cele două coordonate care determină poziția astrului sunt:

- β (latitudinea ecliptică)– $\beta = \text{arc}(\sigma''\sigma)$, $\beta \in [-90^\circ, 90^\circ]$;
- λ (longitudinea ecliptică)– $\lambda = \text{arc}(\gamma\sigma'')$, $\lambda \in [0^\circ, 360^\circ]$;

Observatii:

1. Coordonate ecliptice nu depind de rotatia sferei ceresti;
2. Coordonate ecliptice nu se masoara. Ele se deduc din coordonatele ecuatoriale;
3. Coordonate ecliptice se utilizeaza la studiul miscarii Lunii si a planetelor.

Miscarea Soarelui pe ecliptica

Observatiile asupra Soarelui evidentiaza:

- schimbarea continua a punctelor de rasarit si apus ale Soarelui;
- variatia zilnica a inaltimii Soarelui deasupra orizontului in meridian;
- schimbarea continua a aspectului cerului nocturn, astfel incat alte constelatii culmineaza la miezul noptii.

Aceste fenomene dovedesc ca Soarele pe langa miscarea diurna la care participa impreuna cu toti astrii se deplaseaza si printre stele, executand intr-un an un ocol complet pe sfera cereasca.

Declinatia δ_0 , care in timpul unui an variaza continuu intre $-23^\circ 27'$ si $23^\circ 27'$, in ambele sensuri, se obtine masurand la meridian distanta zenitala a Soarelui si folosind formula $\varphi = \delta_0 + z_m$.

Ascensia dreapta α_0 , care se poate determina cu ajutorul stelelor care culmineaza la miezul noptii, variaza intr-un an intre 0° si 360° (sau 0^h si 24^h). Deci Soarele se deplaseaza printre stele in fiecare zi cu 1° (4 min), iar in timp de o luna cu 30° (2 ore). In acest timp α_0 creste continuu, ceea ce inseamna ca Soarele se deplaseaza de la Vest la Est.

Definitie. Locul geometric al punctelor reprezentand centrul Soarelui timp de un an este un cerc mare numit ecliptica, al carui plan este inclinat cu $\varepsilon = 23^{\circ}27'$ fata de ecuatorul ceresc.

Observatii:

1. Pe cer ecliptica trece prin constelatiile zodiacale;
2. Ecliptica taie ecuatorul in punctele echinoctiale. Alte doua puncte importante pe ecliptica sunt punctele solstitiale situate la 90 de grade de cele echinoctiale;
3. Principalele puncte impart ecliptica in patru arce egale, timpul necesar Soarelui pentru a parcurge fiecare arc reprezinta anotimpul;
4. Miscarea aparenta a Soarelui se explica prin cele doua miscari reale ale Pamantului si anume miscarea de rotatie si miscarea de revolutie.

Principalele consecinte ale miscarii Soarelui
pe ecliptica sunt:

- formarea anotimpurilor;
- formarea zonelor climaterice;
- fenomenul zilelor si al noptilor.